

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра біоморфології хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненка

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет ветеринарної медицини
“4” червня 2025 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АНАТОМІЯ СВІЙСЬКИХ ТВАРИН
(скорочений термін навчання)**

Галузь знань: Н – сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина

Спеціальність: Н6 – ветеринарна медицина

Освітня програма: «Ветеринарна медицина»

Факультет ветеринарної медицини

Розробники:

завідувач кафедри, доктор ветеринарних наук, професор Мельник
Олег Петрович;

доцент, кандидат ветеринарних наук, доцент Стегней Микола
Михайлович;

Київ – 2025 р.

Опис навчальної дисципліни

Анатомія свійських тварин

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	<u>магістр</u> (бакалавр, спеціаліст, магістр)	
Спеціальність	<u>211 ветеринарна медицина</u> (шифр і назва)	
Освітня програма	ветеринарна медицина	
Характеристика навчальної дисципліни		
	скорочений термін навчання	
Вид	Обов'язкова	Обов'язкова
Загальна кількість годин	240	
Кількість кредитів ECTS	8	
Кількість змістових модулів		
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-- (назва)	
Форма контролю	залік, екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної форми здобуття вищої освіти		
	скорочений термін навчання	
Курс (рік підготовки	1	
Семестр	1, 2	
Лекційні заняття	45 год.	
Практичні, семінарські заняття	год.	-
Лабораторні заняття	75 год.	
Самостійна робота	135 год.	
Індивідуальні завдання	- год.	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4, 3 год.	

1. Мета та завдання, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета Сформувати у студентів факультету ветеринарної медицини уяву про організм, як єдине ціле. Його будова визначається у взаємозв'язку органів, їх апаратів і систем, а також взаємообумовленість будови і функції на фоні розвитку в онто- та філогенезі. Адже, вивчення анатомії методом препарування анатомічних препаратів свійських тварин виробляє у студентів вміння знаходити окремі органи та їх частини, як при патологічних розтинах тварин, що загинули, так і на живих тварин при проведенні діагностичних і лікувальних маніпуляцій і хірургічних втручань.

Курс “анатомія свійських тварин” читається у 1, 2 та 3 семестрах і включає такі види педагогічної роботи – лекції, лабораторні заняття, самостійну роботу, навчальні практики та різні форми перевірки знань студентів – рейтинговий контроль, колоквиуми, заліки, іспит.

Вивчення анатомії базується на філософії діалектичного матеріалізму і сучасних досягнень біологічної науки, і ставить за мету, поряд з набуттям конкретних знань про будову тіла, і матеріалістичного світогляду.

Завдання Вивчити методики консервації трупного матеріалу та виготовлення анатомічних навчальних і музейних препаратів;

- Вивчити будову тіла тварини за окремими розділами, апаратами чи системами;
- Вивчити та уміти диференціювати особливості в будові скелета свійських тварин (за його розділами);
- Вивчити м'язову систему та її функцій при русі, та при статичному положенні тварини;
- Вивчити будову, топографію та особливості травного апарату свійських тварин у порівняльному аспекті;
- Вивчити будову органів дихального апарату свійських тварин;
- Вивчити будову та її особливості органів сечостатевого апарату свійських тварин;
- Вивчити будову та місцезнаходження органів серцево-судинної системи свійських тварин;
- Вивчити будову та місцезнаходження органів нервової системи свійських тварин;
- Вивчити будову та місцезнаходження органів чуття свійських тварин;
- Вивчити будову органів ендокринної системи свійських тварин;
- Вивчити особливості будови тіла свійських птахів;

Набуття компетентностей:

Компетенції Першого дня

1. Демонструвати розуміння етичних та правових рамок, в яких має працювати лікар ветеринарної медицини, включаючи професійні аспекти, аспекти, що пов'язані з благополуччям тварин, власників тварин, громадським здоров'ям, суспільні та екологічні аспекти, пов'язані з професійною діяльністю.

2. Розуміти методи наукових досліджень, внесок фундаментальних і прикладних досліджень у науку та реалізацію принципу 3Rs (Replacement, Reduction, Refinement - Заміна, Скорочення, Удосконалення).

3. Правильно застосовувати принципи та оцінювати протоколи з біозахисту.

4. Належним чином виконувати асептичні процедури.

5. Проводити розтин трупів тварин всіх поширених видів, включаючи відбір зразків, відправку їх на дослідження та оформлення звітності.

6. Проводити перед забійний огляд тварин, що використовують у харчових цілях, звертаючи увагу на аспекти благополуччя, записувати спостереження, відбирати зразки тканин після забою, зберігати і транспортувати їх для проведення досліджень.

інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі ветеринарної медицини, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

загальні компетентності (ЗК):

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3. Знання та розуміння предметної галузі та професії.

спеціальні (фахові) компетентності (ФК):

1. Здатність встановлювати особливості будови і функціонування клітин, тканин, органів, їх систем та апаратів організму тварин різних класів і видів – ссавців, птахів, комах (бджіл), риб та інших хребетних.
2. Здатність використовувати інструментарій, спеціальні пристрої, прилади, лабораторне обладнання та інші технічні засоби для проведення необхідних маніпуляцій під час професійної діяльності.
3. Здатність дотримуватися правил охорони праці, асептики та антисептики під час фахової діяльності.
4. Здатність застосовувати знання з біобезпеки, біоетики та добробуту тварин у професійній діяльності.

програмні результати навчання

1. Знати і грамотно використовувати термінологію ветеринарної медицини.
2. Використовувати інформацію із вітчизняних та іноземних джерел для розроблення діагностичних, лікувальних і підприємницьких стратегій.
3. Визначати суть фізико-хімічних і біологічних процесів, які відбуваються в організмі тварин у нормі та за патології.

2. Програма та структура навчальної дисципліни (скорочений термін навчання)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	тижн і	усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Тема 1. Техніка безпеки на лабораторних заняттях в умовах кафедри анатомії. Анатомічні терміни. Будова хребця.		2			2		
Тема 2. Вступ до дисципліни: Анатомія як наука і її місце серед інших біологічних дисциплін. Історія розвитку анатомії як науки. Організм як цілісна відкрита система. Поняття про філогенез і онтогенез, їх основні закономірності.. Тканини та їх види. Орган, система органів, організм.		2	2				
Тема 3. Будова грудного відділу хребта.		2			2		
Тема 4. Будова поперекового, крижового та хвостового відділів скелета.		2			2		
Тема 5. Загальна морфофункціональна характеристика будови і розвитку скелета, м'язів, фасцій та інших допоміжних органів, що забезпечують рух і подолання сил земного тяжіння. Значення апарату руху для життєдіяльності організму. Загальна характеристика скелета, його будова та поділ на відділи. Роль кістяки в життєзабезпеченні організму. Розвиток осьового скелета свійських тварин в онто- і філогенезі. Стадії розвитку осьового скелета – сполучнотканинна, хрящова, кісткова.		2	2				
Тема 6. Будова скелета шиї.		2			2		
Тема 7. Скелет як пасивна частина локомоторного		2	2				

апарату. Кістка як орган. Первинні та вторинні кістки, джерела їх розвитку. Вплив на будову кісток особливостей їх функцій. Осьовий скелет. Загальні закономірності будови і розвитку осьового скелета, поділ його на відділи. Хребетний стовп і грудна клітка							
Тема 8. Будова потиличної та клиноподібної кісток черепа. Вискова кістка свійських тварин. Лобова, тім'яна, міжтім'яна та решітчаста кістки.		2			2		
Тема 9. Піднебінна, крилоподібна, нижньощелепна кістки, леміш та під'язиковий скелет. Різцева, вилична слізна, раковинні та верхньощелепна кістки		2			2		
Тема 10. Розвиток черепа ссавців в онто- і філогенезі. Череп ссавців як єдине ціле і його ділення на відділи. Нейрокраній і спланхнокраній. Шляхи перетворення черепа наземних форм. Принципові особливості будови черепа ссавців.		2	2				
Тема 11. Кістки поясу грудної і тазової кінцівок. Кістки стилоподію грудної і тазової кінцівок.		2			2		
Тема 12. Загальна характеристика скелета кінцівок. Теорії походження кінцівок. Основні положення теорії походження бокової складки або метамерного походження кінцівок. Скелет кінцівок первинноводних хребетних. Шляхи спеціалізації п'ятипалої кінцівки. Видові та вікові особливості скелета грудних і тазових кінцівок свійських тварин.		2	2				

Тема 13. Кістки зейгоподію і автоподію грудної і тазової кінцівок.		2			2		
Тема 14. Характеристика з'єднань. З'єднання осьового скелета.		2			2		
Тема З'єднання кісток скелета, їх морфологічна і функціональна характеристика. Класифікація безперервних з'єднань, суглобів та їх обов'язкові компоненти. Значення рухів в утворенні суглоба і біомеханічних характеристик зв'язок. Дані робіт кафедри про суглоби.		2	2				
Разом за змістовним модулем 1.		30	12		18		
Тема 1. З'єднання кісток грудної і тазової кінцівок.		2			2		
Тема 2. Вступ до розділу міологія. Види м'язової тканини, особливості їх будови та джерела розвитку. Роль інтенсифікації функції в прогресивному розвитку м'язової системи. Скелетні м'язи і джерела їх розвитку. Фасції, слизові та синовіальні сумки та інші допоміжні органи м'язової системи. Розвиток скелетних м'язів і допоміжних органів м'язів в філо- і онтогенезі. Соматичні і вісцеральні скелетні м'язи. Метамерна закладка м'язів поясів кінцівок. Соматичні м'язи тулуба.		2	2				
Тема 3. М'язи поясу грудної кінцівки. Дорсальні м'язи хребта. Вентральні м'язи хребта. М'язи голови.		2			2		
М'язи грудної стінки (респіраторні). М'язи черевної стінки. Пахвинний канал.		2			2		
Тема 4. Загальні закономірності будови і розміщення м'язів, видові та вікові особливості м'язів голови, хребта, грудної та черевної стінок. М'язи хвоста.		2	2				

М'язи вільних кінцівок і їх перетворення при переході до стопо- і фалангоходіння. Групова функція м'язів. Локомоторний апарат як цілісна система. Фази і періоди руху кінцівок при локомоції. Рух в суглобах кінцівок в перший і другий періоди фази перенесення і опори. Робота м'язів поясів вільних кінцівок. Групова функція респіраторних м'язів і м'язів стінки живота.							
Тема 5. М'язи плечового, ліктьового, зап'ясткового і суглобів пальців грудної кінцівки.		2			2		
Тема 6. Статичні пристосування грудних і тазових кінцівок. Роль м'язів у статиці і динаміці тварин. Видові та вікові особливості м'язів.		2	2				
Тема 7. М'язи тазової кінцівки.		2			2		
Тема 8. Шкіра та її похідні.		2			2		
Тема 9. Загальна характеристика будови шкіри. Шкіра в світлі виконання нею функцій. Розвиток шкіри у філо- та онтогенезі. Ектодермальні та мезодермальні шари шкіри. Похідні шкіри ссавців та їх будова і походження.		2	2				
Разом за змістовним модулем 2.		20	8		12		
Тема 1. Головна кишка свійських тварин. Стінки ротової порожнини та її залози. Органи власне ротової порожнини (губи рота, щоки, ясна, зуби, тверде і м'яке піднебіння, слинні залози).		2			2		
Тема 2. Вступ до розділу «Спланхнологія». Загальна характеристика систем органів, що вивчається в розділі. Загальні принципи будови органів травного, дихального та сечостатевого		2	2				

апаратів, та будови їх стінок. Характеристика травної трубки в світлі онто- та філогенезу. Головна кишка та її похідні. Будова органів головної кишки та їх особливості у свійських тварин. Зуби ссавців, історія їх розвитку у філо- та онтогенезі. Тулубова кишка. Її розвиток у філо- та онтогенезі. Диференціація на передню, середню та задню кишку.							
Тема 3. Головна кишка свійських тварин. Язик та під'язиковий простір. М'язи язика, під'язикового скелета та міжщелепного простору. Глотка свійських тварин.		2			2		
Тема 4. Передня кишка свійських тварин. Стравохід, шлунок.		2			2		
Тема 5. Середня і задня кишка свійських тварин. Печінка та підшлункова залоза.		2			2		
Тема 6. Передня кишка її диференціація на стравохід і шлунок. Шлунок свійських ссавців і їх розвиток у онто- і філогенезі. Середня та задня кишка. Шляхи збільшення слизової оболонки в філогенезі. Диференціація середньої та задньої кишки на відділи, та їх особливості у свійських тварин. Застінні залози середньої кишки.		2	2				
Тема 7. Органи дихання свійських тварин. Носова порожнина та система приносових пазух. Будова гортані свійських тварин. Трахея, бронхи та легені свійських тварин.		2			2		
Тема 8. Органи дихання в світлі їх розвитку і функції. Органи водяного та повітряного дихання у хребетних. Загальні принципи будови і функції органів дихання свійських тварин.		2	2				
Тема 9. Органи сечовиділення.		2			2		

Тема 10. Органи розмноження самців свійських тварин.		2			2		
Тема 11. Органи сечовиділення у світлі філо- та онтогенезу. Покоління нирок. Нефридії та його еволюція. Прості та складні нирки. Загальна характеристика будови органів сечовиділення свійських тварин.		2	2				
Тема 12. Органи розмноження самок свійських тварин.		2			1		
Тема 13. Статевий апарат у світлі онто- та філогенезу. Спільність походження шляхів, що виводять сечу та статеві продукти. Характеристика статевих шляхів самки та самця в світлі їх гомології.		2	2				
Разом за змістовним модулем 3.		25	10		15		
Тема 1. Будова осердя, серця, кровоносні судини серця.		2			2		
Тема 2. Дуга аорти та її гілки. Кровопостачання органів грудної, порожнини.		2			2		
Тема 3. Компоненти серцево-судинної системи ссавців: серце, артерії, вени, капіляри. Мікроциркуляція та мікроциркуляторне русло. Розвиток серця в онто- та філогенезі. Кола кровообігу дорослого організму та плода. Розвиток венозної системи.		2	2				
Тема 4. Кровопостачання органів черевної і тазової порожнин.		2			2		
Тема 5. Судини грудної кінцівки.		2			2		
Тема 6. Судини голови. Венозна система. Розвиток венозної системи. Органи внутрішньої секреції, їх будова та розвиток.		2	2				
Тема 7. Судини тазової кінцівки.		2			2		
Тема 8. Судини голови.		2			2		
Тема 9. Будова лімфатичної системи. Основні компоненти лімфатичного русла –		2	2				

лімфатичні капіляри, судини, протоки, основні колектори лімфи. Лімфатичні вузли та лімфоїдні органи. Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи. Лімфатичні цистерни, протоки та судини. Будова лімфатичних вузлів свійських тварин. Особливості будови лімфатичних вузлів свиней.							
Тема 9. Венозна система. Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи. Лімфатичні цистерни, протоки та судини. Будова лімфатичних вузлів свійських тварин. Особливості будови лімфатичних вузлів свиней		2			2		
Разом за змістовним модулем 4.		20	6		14		
Тема 1. Спинний мозок та його оболонки. Зовнішній рельєф головного мозку та його оболонки.		2			2		
Тема 2. Загальні принципи будови нервової системи. Основний компонент нервової системи – нейрон. Рефлекторна дуга. Центри та периферія нервової систем. Відсутність цих визначень. Соматична та автономна нервова система. Розвиток спинного та головного мозку у філо- та онтогенезі у ссавців. Філогенез нервової системи. Дифузна нервова система. Нервова система хребетних, її розвиток в філогенезі. Розвиток нервової системи ссавців в онтогенезі. Утворення трьох і п'ятиміхурової стадії.		2	2				

Тема 3. Великий мозок. Ромбоподібний мозок.		2			2		
Тема 4. Шийні, грудні нерви. Плечове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.		2			2		
Тема 5. Мозкові оболонки та їх перетворення в онто- та філогенезі. Периферичний відділ нервової системи та його поділ на соматичну і автономну частини. Функціональні компоненти соматичних нервів у філогенезі Розгалуження спинномозкових нервів. Сплетення, причини їх утворення. Характеристика черепно-мозкових нервів. Загальна мозкових нервів.		2	2				
Тема 6. Поперекове нерве сплетення. Крижове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.		2			2		
Тема 7. 12 пар черепно-мозкових нервів, ділянки їх галуження.		2			2		
Тема 8. Загальна характеристика автономної нервової системи. Симпатична та парасимпатична частини автономної нервової системи		2	2				
Тема 9. Автономна нервова система.		1			1		
Тема 10. Аналізатори. Загальна характеристика. Будова очного яблука свійських тварин. Захисні та допоміжні органи зору. Будова зовнішнього середнього та внутрішнього вуха.		2			2		
Тема 11. Органи чуття як рецепторні апарати аналізаторів зовнішнього середовища та джерело пізнання навколишнього середовища. Відчуття та свідомість. П'ять спеціалізованих органів чуття у ссавців. Характеристика будови та еволюції органів		2	2				

шкіряного чуття, нюху та смаку. Орган зору. Будова очного яблука та його світлочутливих та світлозаломлюючих утворень. Розвиток органу зору у філогенезі. Розвиток органу слуху та рівноваги. Будова внутрішнього вуха свійських ссавців.							
Тема 12. Особливості будови скелета птиці. Шкіра та її похідні у птахів. Будова пера. м'язів птахів. Розтин трупа птахів з демонстрацією органів травного, дихального та сечостатевого апаратів. Особливості будови нервової та серцево-судинної систем. Особливості будови аналізаторів.		2			2		
Тема 13. Особливості будови скелета та м'язів птахів. Шкіра та її похідні у птахів. Будова пера. Особливості будови органів травного, дихального та сечостатевого апаратів. Особливості будови нервової та серцево-судинної систем. Особливості будови аналізаторів.		2	2				
Разом за змістовим модулем5		25	10	15			
Усього годин		120	45	75			
Курсовий проект (робота) з _____ (якщо є в робочому навчальному плані)		-	-	-		-	
Усього годин							

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до дисципліни: Анатомія як наука і її місце серед інших біологічних дисциплін. Історія розвитку анатомії як науки. Організм як цілісна відкрита система. Поняття про філогенез і онтогенез, їх основні закономірності.. Тканини та їх види. Орган, система органів, організм.	2
2	Загальна морфофункціональна характеристика будови і розвитку скелета, м'язів, фасцій та інших допоміжних органів, що забезпечують рух і подолання сил земного тяжіння. Значення апарату руху для життєдіяльності організму. Загальна характеристика скелета, його будова та поділ на відділи. Роль кістки в життєзабезпеченні організму. Розвиток осевого скелета	2

	свійських тварин в онто- і філогенезі. Стадії розвитку осьового скелета – сполучнотканинна, хрящова, кісткова.	
3	Скелет як пасивна частина локомоторного апарату. Кістка як орган. Первинні та вторинні кістки, джерела їх розвитку. Вплив на будову кісток особливостей їх функцій. Осьовий скелет. Загальні закономірності будови і розвитку осьового скелета, поділ його на відділи. Хребетний стовп і грудна клітка	2
4	Розвиток черепа ссавців в онто- і філогенезі. Череп ссавців як єдине ціле і його ділення на відділи. Нейрокраній і спланхнокраній. Шляхи перетворення черепа наземних форм. Принципові особливості будови черепа ссавців.	2
5	Загальна характеристика скелета кінцівок. Теорії походження кінцівок. Основні положення теорії походження бокової складки або метамерного походження кінцівок. Скелет кінцівок первинноводних хребетних. Шляхи спеціалізації п'ятипалої кінцівки. Видові та вікові особливості скелета грудних і тазових кінцівок свійських тварин.	2
6	З'єднання кісток скелета, їх морфологічна і функціональна характеристика. Класифікація безперервних з'єднань, суглобів та їх обов'язкові компоненти. Значення рухів в утворенні суглоба і біомеханічних характеристик зв'язок. Дані робіт кафедри про суглоби.	2
7	Вступ до розділу міологія. Види м'язової тканини, особливості їх будови та джерела розвитку. Роль інтенсифікації функції в прогресивному розвитку м'язової системи. Скелетні м'язи і джерела їх розвитку. Фасції, слизові тасиновіальні сумки та інші допоміжні органи м'язової системи. Розвиток скелетних м'язів і допоміжних органів м'язів в філо- і онтогенезі. Соматичні і вісцеральні скелетні м'язи. Метамерна закладка м'язів поясів кінцівок. Соматичні м'язи тулуба.	2
8	Загальні закономірності будови і розміщення м'язів, видові та вікові особливості м'язів голови, хребта, грудної та черевної стінок. М'язи хвоста. М'язи вільних кінцівок і їх перетворення при переході до стопо- і фалангоходіння. Групова функція м'язів. Локомоторний апарат як цілісна система. Фази і періоди руху кінцівок при локомоції. Рух в суглобах кінцівок в перший і другий періоди фази перенесення і опори. Робота м'язів поясів вільних кінцівок. Групова функція респіраторних м'язів і м'язів стінки живота	2
9	Статичні пристосування грудних і тазових кінцівок. Роль м'язів у статиці і динаміці тварин. Видові та вікові особливості м'язів.	2
10	Загальна характеристика будови шкіри. Шкіра в світлі виконання нею функцій. Розвиток шкіри у філо- та онтогенезі. Ектодермальні та мезодермальні шари шкіри. Похідні шкіри ссавців та їх будова і походження.	2
11	Вступ до розділу «Спланхнологія». Загальна характеристика систем органів, що вивчається в розділі. Загальні принципи будови органів травного, дихального та сечостатевого апаратів, та будови їх стінок. Характеристика травної трубки в світлі онто- та філогенезу. Головна кишка та її похідні. Будова органів головної кишки та їх особливості у свійських тварин. Зуби ссавців, історія їх розвитку у філо- та онтогенезі. Тулубова кишка. Її розвиток у	2

	філо- та онтогенезі. Диференціація на передню, середню та задню кишку.	
12	Передня кишка її диференціація на стравохід і шлунок. Шлунки свійських ссавців і їх розвиток у онто- і філогенезі. Середня та задня кишка. Шляхи збільшення слизової оболонки в філогенезі. Диференціація середньої та задньої кишки на відділи, та їх особливості у свійських тварин. Застінні залози середньої кишки.	2
13	Органи дихання в світлі їх розвитку і функції. Органи водяного та повітряного дихання у хребетних. Загальні принципи будови і функції органів дихання свійських тварин.	2
14	Органи сечовиділення у світлі філо- та онтогенеза. Покоління нирок. Нефридії та його еволюція. Прості та складні нирки. Загальна характеристика будови органів сечовиділення свійських тварин.	2
15	Статевий апарат у світлі онто- та філогенезу. Спільність походження шляхів, що виводять сечу та статеві продукти. Характеристика статевих шляхів самки та самця в світлі їх гомології.	2
16	Компоненти серцево-судинної системи ссавців: серце, артерії, вени, капіляри. Мікроциркуляція та мікроциркуляторне русло. Розвиток серця в онто- та філогенезі. Кола кровообігу дорослого організму та плода.	2
17	Судини голови. Венозна система. Розвиток венозної системи. Органи внутрішньої секреції, їх будова та розвиток.	2
18	Будова лімфатичної системи. Основні компоненти лімфатичного русла – лімфатичні капіляри, судини, протоки, основні колектори лімфи. Лімфатичні вузли та лімфоїдні органи. Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи. Лімфатичні цистерни, протоки та судини. Будова лімфатичних вузлів свійських тварин. Особливості будови лімфатичних вузлів свиней.	2
19	Загальні принципи будови нервової системи. Основний компонент нервової системи – нейрон. Рефлекторна дуга. Центри та периферія нервової системи; Відсутність цих визначень. Соматична та автономна нервова система. Розвиток спинного та головного мозку у філо- та онтогенезі у ссавців. Філогенез нервової системи. Дифузна нервова система. Нервова система хребетних, її розвиток в філогенезі. Розвиток нервової системи ссавців в онтогенезі. Утворення трьох- і п'ятиміхурової стадії.	2
20	Мозкові оболонки та їх перетворення в онто- та філогенезі. Периферичний відділ нервової системи та його поділ на соматичну і автономну частини. Функціональні компоненти соматичних нервів у філогенезі Розгалуження спинномозкових нервів. Сплетення, причини їх утворення. Характеристика черепно-мозкових нервів. Загальна мозкових нервів.	2
21	Загальна характеристика автономної нервової системи. Симпатична та парасимпатична частини автономної нервової системи.	1
22	Органи чуття як рецепторні апарати аналізаторів зовнішнього середовища та джерело пізнання навколишнього середовища. Відчуття та свідомість. П'ять спеціалізованих органів чуття у ссавців. Характеристика будови та еволюції органів шкіряного чуття, нюху та смаку. Орган зору. Будова очного яблука та його світлочутливих та світлозаломлюючих утворень. Розвиток органу	2

	зору у філогенезі. Розвиток органу слуху та рівноваги. Будова внутрішнього вуха свійських ссавців.	
23	Особливості будови скелета та м'язів птахів. Шкіра та її похідні у птахів. Будова пера. Особливості будови органів травного, дихального та сечостатевого апаратів. Особливості будови нервової та серцево-судинної систем. Особливості будови аналізаторів.	2

4. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Техніка безпеки на лабораторних заняттях в умовах кафедри анатомії. Анатомічні терміни. Будова хребця.	2
2	Будова грудного відділу хребта.	2
3	Будова поперекового, крижового та хвостового відділів скелета.	2
4	Будова скелета шиї.	2
5	Будова потиличної та клиноподібної кісток черепа. Вискова кістка свійських тварин. Лобова, тім'яна, міжтім'яна та решітчаста кістки.	2
6	Піднебінна, крилоподібна, нижньощелепна кістки, леміш та під'язиковий скелет. Різцева, вилична слізна, раковинні та верхньощелепна кістки.	2
7	Кістки поясу грудної і тазової кінцівок. Кістки стилоподію грудної і тазової кінцівок.	2
8	Кістки зейгоподію і автоподію грудної і тазової кінцівок.	2
9	Характеристика з'єднань. З'єднання осьового скелета.	2
10	З'єднання кісток грудної і тазової кінцівок.	2
11	М'язи поясу грудної кінцівки. Дорсальні м'язи хребта. Вентральні м'язи хребта.	2
12	М'язи грудної стінки (респіраторні). М'язи черевної стінки. Пахвинний канал. М'язи голови (жувальні та мімічні)	2
13	М'язи плечового, ліктювого, зап'ясткового та суглобів пальців	2
14	М'язи тазової кінцівки	2
15	Шкіра та її похідні.	2
16	Головна кишка свійських тварин. Стінки ротової порожнини та її залози. Органи власне ротової порожнини (губи рота, щоки, ясна, зуби, тверде і м'яке піднебіння, слинні залози).	2
17	Головна кишка свійських тварин. Язик та під'язиковий простір. М'язи язика, під'язикового скелета та міжщелепного простору. Глотка свійських тварин.	2
18	Передня кишка свійських тварин. Стравохід, шлунок.	2
19	Середня і задня кишка свійських тварин. Печінка та підшлункова залоза.	2
20	Органи дихання свійських тварин. Носова порожнина та система приносних пазух. Будова гортані свійських тварин. Трахея, бронхи та легені свійських тварин.	2
21	Органи сечовиділення	2
22	Органи розмноження самців свійських тварин.	2
23	Органи розмноження самок.	1
24	Будова осердя, серця, кровоносні судини серця	2

25	Дуга аорти та її гілки. Кровопостачання органів грудної, порожнини.	2
26	Кровопостачання органів черевної і тазової порожнин.	2
27	Судини грудної кінцівки.	2
28	Судини тазової кінцівки.	2
29	Судини голови.	2
30	Венозна система. Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи. Лімфатичні цистерни, протоки та судини. Будова лімфатичних вузлів свійських тварин. Особливості будови лімфатичних вузлів свиней.	2
31	Спинний мозок та його оболонки. Зовнішній рельєф головного мозку та його оболонки.	2
32	Великий мозок. Ромбоподібний мозок.	2
33	Шийні, грудні нерви. Плечове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	2
34	Поперекове нерве сплетення. Крижове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	2
35	12 пар черепно-мозкових нервів, ділянки їх галуження.	2
36	Автономна нервова система.	2
37	Аналізатори. Загальна характеристика. Будова очного яблука свійських тварин. Захисні та допоміжні органи зору. Будова зовнішнього середнього та внутрішнього вуха.	2
38	Особливості будови скелета птиці. Шкіра та її похідні у птахів. Будова пера. м'язів птахів. Розтин трупа птахів з демонстрацією органів травного, дихального та сечостатевого апаратів. Особливості будови нервової та серцево-судинної систем. Особливості будови аналізаторів.	2

5. Теми самостійної роботи

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Загальні поняття апарату руху, його поділ і функція.	2
2	Вивчення загальних закономірностей будови тіла тварин.	2
3	Будова кістки як органа. Типи кісток за формою.	2
4	Поняття про скелет і загальних закономірностях його будови.	2
5	Осьовий скелет. Його поділ на відділи.	2
6	Будова грудної клітки свійських тварин.	2
7	Загальна характеристика скелета голови. Його поділ на мозковий і лицевий відділ.	2
8	Онтогенез черепа.	2
9	Філогенез черепа.	2
10	Скелет кінцівок. Його поділ на ланки.	2
11	Пояс грудної і тазової кінцівок.	2
12	Загальні закономірності будови трубчастої кістки	2
13	Напрями і поверхні трубчастої кістки грудної і тазової кінцівок.	2
14	Копитова кістка однокопитних.	2
15	Безперервне з'єднання кісток. Синартнози.	2
16	Особливості каркової зв'язки свійських тварин	2
17	Особливості колінного суглобу собаки	2
18	Переривчасте з'єднання кісток. Діартроз. Характеристика суглобу.	2

19	Види руху у суглобі. Поділ суглобів за будовою і за характером руху.	2
20	З'єднання ребер.	2
21	Загальні закономірності будови скелетних м'язів.	2
22	Форма м'язів. Назви м'язів.	2
23	Допоміжні органи м'язів.	2
24	Динамічні і статодинамічні м'язи.	2
25	Загальні закономірності розміщенні м'язів на скелеті.	2
26	Фасції і підшкірні м'язи тулуба.	2
27	М'язи грудних стінок (респіратори). Їх поділ на інспіратори (вдихачі) та експіратори (видихачі).	2
28	Піхва прямого м'яза живота. Пахвинний канал.	2
29	Загальні закономірності розподілу м'язів на суглобах кінцівок. Групи м'язів.	1
30	М'язи, що діють на заплесновий суглоб. Їх поділ і характеристика.	2
32	Статика грудної кінцівки коня.	2
33	Статика тазової кінцівки коня.	2
34	Вентральні м'язи шиї.	1
35	Загальні закономірності розподілу м'язів на суглобах кінцівок.	2
36	Характеристика шкірного покриву і його функції. Похідні шкірного покриву.	2
37	Фасції тазової кінцівки	1
38	Залози шкіри. Їх характеристика за будовою і типом виділення секрету.	2
39	Розвиток скелетних м'язів в онтогенезі.	1
40	Розвиток скелетних м'язів у філогенезі.	1
41	Загальна характеристика шкірного покриву.	2
42	Пальцевий орган свійських тварин. Їх характеристика.	2
43	Нутрощі. Їх характеристика. Загальні закономірності будови внутрішніх органів.	2
44	Порожнини тіла тварини.	2
45	Будова стінки трубчастого органу. Адвентиція і серозна оболонка. Їх характеристика.	2
46	Травна трубка. Її поділ на головну, передню, середню і задню кишку.	2
47	Головна кишка свійських ссавців.	2
48	Передня кишка свійських ссавців.	2
49	Середня кишка свійських ссавців.	2
50	Задня кишка свійських ссавців. Будова ануса.	2
52	Характеристика органів дихання. Їх функція.	2
53	Характеристика провідних повітря шляхів.	2
54	Характеристика органів сечовиділення. Їх функція. Класифікація нирок.	2
55	Органи розмноження свійських тварин. Їх поділ на статеву систему самців і самок. Спільні ознаки будови статевої системи свійських ссавців.	2
56	Розвиток органів розмноження в онтогенезі.	2
57	Загальна характеристика серцево-судинної системи.	2
58	Велике і мале кола кровообігу дорослих тварин.	2
59	Особливості кровообігу плода.	2

60	Нервово-м'язова система серця. Фіброзний скелет серця. Його функція.	2
61	Особливості топографії серця різних видів тварин.	2
62	Особливості галуження грудної аорти.	2
63	Особливості двосонної артерії.	2
64	Особливості галуження черевної артерії.	2
65	Загальні закономірності будови лімфатичної системи.	2
66	Відділи центральної нервової системи. Поділ головного мозку свійських ссавців.	2
67	Загальні закономірності будови і галуження спинномозкового нерва. Його характеристика.	2
68	Центри симпатичної і парасимпатичної нервової системи.	2
69	Загальна характеристика аналізаторів. Характеристика рецепторів.	2
70	Особливості аналізаторів птахів.	2

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування на анатомічних препаратах;
- співбесіда;
- тестування;
- задача колоквиумів.

7. Методи навчання:

- словесний матеріал (лекція, дискусія, співбесіда);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод демонстрації будови органів на наочному матеріалі);
- самостійна робота;
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Скелет. З'єднання кісток		
Лабораторна робота 1	Техніка безпеки на лабораторних заняттях в умовах кафедри анатомії. Анатомічні терміни. Будова хребця.	7
Лабораторна робота 2.	Будова грудного відділу хребта.	7
Лабораторна робота 3	Будова поперекового, крижового та хвостового відділів скелета.	7
Лабораторна робота 4	Будова скелета ший.	7
Лабораторна робота 5	Будова потиличної та клиноподібної кісток черепа. Вискова кістка свійських тварин. Лобова, тім'яна, міжтім'яна та решітчаста кістки.	7
Лабораторна робота 6	Піднебінна, крилоподібна, нижньощелепна кістки, леміш та під'язиковий скелет. Різцева,	7

	вилічна слізна, раковинні та верхньощелепна кістки.	
Лабораторна робота 7	Кістки поясу грудної і тазової кінцівок. Кістки стилоподію грудної і тазової кінцівок.	7
Лабораторна робота 8	Кістки зейгоподію і автоподію грудної і тазової кінцівок.	7
Лабораторна робота 9	Характеристика з'єднань. З'єднання осцевого скелета.	7
Лабораторна робота 10	З'єднання кісток грудної і тазової кінцівок.	7
Модульна контрольна робота 1		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2 Міологія		
Лабораторна робота 1	М'язи поясу грудної кінцівки. Дорсальні м'язи хребта. Вентральні м'язи хребта.	17
Лабораторна робота 2.	М'язи грудної стінки (респіраторні). М'язи черевної стінки. Пахвинний канал. М'язи голови (жувальні та мимічні)	18
Лабораторна робота 3	М'язи плечового, ліктьового, зап'ясткового та суглобів пальців	17
Лабораторна робота 4	М'язи тазової кінцівки	18
Модульна контрольна робота 2		30
Всього за модулем 2		100
Модуль 3. Спланхнологія		
Лабораторна робота 1	Шкіра та її похідні.	8
Лабораторна робота 2.	Головна кишка свійських тварин. Стінки ротової порожнини та її залози. Органи власне ротової порожнини (губи рота, щоки, ясна, зуби, тверде і м'яке піднебіння, слинні залози).	8
Лабораторна робота 3	Головна кишка свійських тварин. Язик та під'язиковий простір. М'язи язика, під'язикового скелета та міжщелепного простору. Глотка свійських тварин.	8
Лабораторна робота 4	Передня кишка свійських тварин. Стравохід, шлунок.	8
Лабораторна робота 5	Середня і задня кишка свійських тварин. Печінка та підшлункова залоза.	8
Лабораторна робота 6	Органи дихання свійських тварин. Носова порожнина та система приносних пазух. Будова гортані свійських тварин. Трахея, бронхи та легені свійських тварин.	8
Лабораторна робота 7	Органи сечовиділення	8

Лабораторна робота 8	Органи розмноження самців свійських тварин.	8
Лабораторна робота 9	Органи розмноження самок.	8
Модульна контрольна робота 3		30
Всього за модулем 3		100
Модуль 4. Ангіологія		
Лабораторна робота 1	Будова осердя, серця, кровоносні судини серця	10
Лабораторна робота 2.	Дуга аорти та її гілки. Кровообіг органів грудної, порожнини.	10
Лабораторна робота 3	Кровообіг органів черевної і тазової порожнини.	10
Лабораторна робота 4	Судини грудної кінцівки.	10
Лабораторна робота 5	Судини тазової кінцівки.	10
Лабораторна робота 6	Судини голови.	10
Лабораторна робота 7	Венозна система. Лімфатична система, особливості будови, складові лімфатичної системи. Лімфатичні цистерни, протоки та судини. Будова лімфатичних вузлів свійських тварин. Особливості будови лімфатичних вузлів свиней.	10
Модульна контрольна робота 4.		30
Всього за модулем 4		100
Модуль 5. Неврологія		
Лабораторна робота 1	Спинний мозок та його оболонки. Зовнішній рельєф головного мозку та його оболонки.	9
Лабораторна робота 2.	Великий мозок. Ромбоподібний мозок.	9
Лабораторна робота 3	Шийні, грудні нерви. Плечове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	9
Лабораторна робота 4	Поперекове нерве сплетення. Крижове нерве сплетення та нерви, що від нього відходять, ділянки їх іннервації.	8
Лабораторна робота 5	12 пар черепно-мозкових нервів, ділянки їх галузження.	8
Лабораторна робота 6	Автономна нервова система.	9
Лабораторна робота 7	Аналізатори. Загальна характеристика. Будова очного яблука свійських тварин. Захисні та допоміжні органи зору. Будова зовнішнього середнього та внутрішнього вуха.	9
Лабораторна робота 8	Особливості будови скелета птиці. Шкіра та її похідні у птахів. Будова пера. м'язів птахів. Розтин трупа	9

	птахів з демонстрацією органів травного, дихального та сечостатевого апаратів. Особливості будови нервової та серцево-судинної систем. Особливості будови аналізаторів.	
Модульна контрольна робота 5.		30
Всього за модулем 5		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	
Курсовий проект/робота (за наявності)		100

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т. ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2930>)

- посилання на цифрові освітні ресурси;
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;
- студентів забезпечують натурними препаратами фондів кафедри.

10 Рекомендовані джерела інформації

Базова література.

1. Рудик С.К., Павловський Ю.О., Криштофорова Б.В. та ін. /За ред. Рудика С.К./ Анатомія свійських тварин. – Київ. – Аграрна освіта, 2001. – 575 с.

2. Рудик С. К., Левчук В. С., Костюк В. В. /За ред. Рудика С.К./ Анатомія свійських тварин.– К.: НАУ, 1999. – Т.І. – 229 с.
3. Гіммельрейх Г.А, Абелянц Г.С., Осінський П.О., Рудик С.К., Левчук В.С., Хомич В.Т. Анатомія свійських тварин. Практикум з препаруванням. //Київ, “Аграрна освіта”. – 2000.
4. Костюк В.К. Атлас анатомії свійських тварин Т.1.Остеологія., Київ, “Аграрна освіта”. – 2000.
5. Костюк В.К. Атлас анатомії свійських тварин. Синдесмологія. Міологія., Вінниця: Нова книга, – 2007. – 76 с.

Допоміжна література

1. Гіммельрейх Г.А. Локомоторный аппарат домашних животных как целое в статике и динамике. // м. Київ, УСХА. – 1980.
2. Гіммельрейх.Г. А. Границы и отделы глотки быка домашнего // Науч. труды УСХА. – 1975., В. 156, Т.1, С. 95-102.
3. Гіммельрейх Г.А. Мышечный аппарат глотки быка домашнего. // Научн. труды УСХА. – В. 91, Т. 1, С.104-116, В. 118, Т. 2, С. 115-124.
4. Рудик С. К. Подъязыковый аппарат парнокопытных // К., 1999. – 59с.
5. Рудик С.К. Строение скелета подъязычного аппарата млекопитающих. // К., 1999. – 55 с.
6. Гіммельрейх Г.А. Череп домашних млекопитающих и его развитие в отно- и филогенезе. // Киев, УСХА. – 1982.
7. Хомич В.Т., Рудик С.К., Левчук В.С., та ін. Морфологія сільськогосподарських тварин // Київ „Вища освіта”. – 2003,